

ספרי' — אוצר הספרים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

תולדות

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק ב

(תרגום חפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

בפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שישים ותשע לבריאה
שנת הקהל

לעילוי נשמת

הרה"ת ר' יוסף יצחק הלוי ע"ה רייטשיק

בן שד"ר כ"ק רבותינו נשיאינו

הרה"ח הרה"ת ר' מנחם שמואל דוד הלוי ע"ה

והרבנית מרת לאה ע"ה רייטשיק

נפטר בדמי ימיו, בן נ"ה שנה, ביום כ"א אלול ה'תשס"ח

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י

אנ"ש דלאס-אנדזעלעס, קאליפארניע

שיחיו

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:

<http://www.torah4blind.org>

תולדות

ששלימותה ע"י המלך המשיח שהוא „מבית דוד ומזרע שלמה” – שתוכנה של הכרזה זו הוא התגלות מציאותו דמלך המשיח.

ועי' ולאח"ז באה התגלותו לעין כל ע"י פעולותיו כו'...

(משיחות ליל ה' פ' תולדות, אדר"ח כסלו, ושי"פ תולדות, ב' כסלו תשנ"ב)

(11) סהמ"צ להרמב"ם מל"ת שסב. פיה"מ סנהדרין ר"פ חלק יסוד הי"ב. אגרת

תימן.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל

הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב

וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

א. „ויתן לך את ברכת אברהם”

בברכת יצחק ליעקב בשלחו אותו לפדן ארם, נאמר¹, „ויתן לך את ברכת אברהם”. רש"י מצטט את המילים „את ברכת אברהם” ומפרש: „שאמר לו² ואעשך לגוי גדול³ והתברכו בזרעך⁴, יהיו אותן ברכות...” (כפי שיוסבר להלן בסעיף ד'). ואין מובן:

(א) בהמשך הפסוק עצמו מפורש כאן מה היתה ברכת אברהם – „לרשתך את ארץ מגורריך⁵”. ואם כך (א) מדוע צריך רש"י בכלל להתעכב על כך ולפרש זאת? (ב) יותר מכך: לפי פירוש רש"י יוצא, שבברכת אברהם הכוונה היא לברכות אחרות – „ואעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך” – ולא לברכה המפורטת בפסוק⁶?

(ב) אף אם יש לרש"י סיבה כלשהי המחייבת להסביר שהכוונה בפסוק היא לברכות נוספות – מניין ההוכחה שהכוונה היא דוקא לשתי ברכות אלו „ואעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך⁷”? בנוסף לכך: את הענין של „ואעשך

לגוי גדול⁸” מוצאים בברכות אברהם בניסוחים יותר מודגשים, כגון דברי ה' לאברהם: „ושמתי את זרעך כעפר הארץ...⁹”, „הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים...¹⁰”.

[וקשה לתרץ שהברכות „...כעפר הארץ” או „...ככוכבי השמים” הן רק תיאור כמותי מפורט של הברכה „ואעשך לגוי גדול”, שהיא עיקר הברכה, ורש"י מביא רק את עיקר הברכה וכללותה ולא את הפירוט –

כי (א) הדבר אינו ברור כלל, כי מעצם העובדה שאת ההבטחות „ושמתי... כעפר הארץ” ו„ארבה... ככוכבי השמים...” קבע הקדוש-ברוך-הוא כברכות נפרדות, מוכיחה, שיש בהן תוספת מיוחדת על הברכה „ואעשך לגוי גדול”, כפי שמוכן גם בפשוט, שמשמעותן של המילים „גוי גדול” יכולה להיות כמות שהיא קטנה בהרבה, ואינה ניתנת להשוואה יחסית ל„עפר הארץ” או „כוכבי השמים”. ועוד ועיקר (ב) גם לגבי ישמעאל נאמרה הברכה של „גוי גדול¹¹” –

ולפי זה ניתן להבין טוב יותר את הצורך

הברכות כו' בלשון רבים*. וראה לקמן בפנים סעיף ג והערה 20.

(8) בגי'א כאן: פ' כי שאר ברכות ואברהם מברכך שהוא נאמר על אברהם איך יתן אותו ליעקב. אבל לכאורה בלאה"כ מוכן שאין הכוונה לברכות הנ"ל כיון שכבר ברכו בברכות אלו (כו, כט).

(9) לך יג, טז.

(10) וירא כב, יז. וראה שם טו, ה. ובפ' ח"ש בברכת לכן כו' לרבה (כד, ס) מפורש בפרש"י שם „את זרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בור המור” הרבה ארבה את זרעך גו' יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך כו'. אבל י"ל כי שם מודגש בלשונם „לאלפי רבבה” – הריבוי בכמות. וראה לקמן בפנים.

(11) לך יז, כ.

(*) בדפוס שני נראה דפרש"י זה אינו ד"ה בפ"ע, אלא בא בהמשך ובאמצע פרש"י (שלפניו הוא) בפסוק שלפ"ז „וברך אותך ברכת אברהם שאמר ואעשך כו'” (שאינו נקודה לפני התיבות „ברכת אברהם” ולאחריהם כרגיל בו בד"ה חדש).

(1) פרשתנו כח, ד.

(2) בדפוס ראשון ושני וכמה כת"י רש"י ליתא תיבת „לו”.

(3) לך יב, ב.

(4) וירא כב, יח.

(5) ראה מדרש לקח טוב עה"פ: ויתן לך את ברכת אברהם זו נחלת הארץ. וברלב"ג עה"פ: כי ממך יהי הזרע אשר ייעד הש' יתע' לאברהם שיירש הארץ. וצ"ע דהרי מפורש זה בקרא.

(6) בדפוס שני דרש"י הלשון בסיום פרש"י „ממך יצא אותו הזרע הירש את הארץ (ואח"כ בא הפסוק נקודות המציין ד"ה חדש, וממשיך) לרשתך את ארץ מגורריך” ובב' כת"י רש"י (שתח"י) מוסיף על לשון רש"י (כפי שהוא לפנינו) ונתתי לך ולזרעך אחריך ממך יצא אותו הזרע הירש את הארץ לרשתך את ארץ מגורריך.

אבל ברוב הדפוסים וכן בדפוס ראשון (ושאר כת"י שתח"י) ליתא.

(7) בדפוס שני דרש"י (וכן בכמה כת"י) הובא בפרש"י רק „ואעשך לגוי גדול”. אבל גם שם ממשך „היו אותן

אור של משיח מורה על העצם (חיות) דמשיח, כלומר, התגלות מציאותו (מציאות שקיימת גם לפני למלכות) בתור מלך המשיח, ולאחרי התגלות מציאותו (אור שבאין ערוך מאורו של משיח), מתחילה התגלות לעיני כל ע"י פעולותיו (אור של משיח).

ועפ"ז מובן שעיקר החידוש דביאת המשיח הוא בהתגלות מציאותו (מצאתי דוד עבדי¹⁷), כי, כל פרטי הענינים שלאח"ז (התגלותו לעין כל ע"י פעולותיו לגאול את ישראל, וכל הענינים דימות המשיח), באים כתוצאה והסתעפות מהתגלות מציאותו, וכוללים בה.

. . . ובנוגע לפועל – „המעשה הוא העיקר“¹⁸. . . צריך כאו"א מישראל להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהדגשת הענין ד„כל ימי חיך להביא לימות המשיח“, עי"ז שכל מציאותו, תיכף כשניעור משנתו, חדורה בהחיות דמשיח (שזוהי עצם מציאותו של כאו"א מישראל, משיח שבו) שמביאה לימות המשיח.

. . . ויה"ר והוא העיקר – שבתחלת חודש כסלו, חודש הגאולה, תבוא בפועל ובגילוי הגאולה האמיתית והשלמה, התחלת הגאולה ושלמותה, ע"י משיח צדקנו – „יעמוד מלך מבית דוד כו"י, עד ש„יתקן את העולם לעבוד את ה' ביחד, שנאמר אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד“¹⁹.

וכמרומו גם בסיום וחזרתם הפטרה דשבוע שעבר . . . ההפטרה דשבוע שעבר מסתיימת בהכרזה „יחי אדוני המלך דוד לעולם“²⁰ – נצחיות מלכות דוד שנמשכה במלכות שלמה,

(6) „מאותן הבאים מבני דוד ועדיין הי' להם ממשלה גם בגלות . . . כגון רבינו הקדוש“ (חזא"ג מהרש"א לסנהדרין צח, ב).

(7) תהלים פט, כא.

(8) אבות פ"א מ"ז.

(9) צפני"ג, ט.

(10) מ"א א, לא.

בברכות הנוספות והמיוחדות¹² – „כעפר הארץ“ ו„כוכבי השמים“ – כי אלה הן רק לגבי בני אברהם יצחק ויעקב.

(ג) ותמוה יותר: לכאורה נראה שהכרחי להסביר להיפך, שכוונת הפסוק כאן היא דווקא לא לשתי ברכות אלו, כי ברכות אלו נאמרו לפני כן גם ליצחק¹³: „והרביתי את זרעך ככוכבי השמים... והתברכו בזרעך כל גויי הארץ“. ואם כך, מדוע צריך היה יצחק לברך את יעקב בברכת אברהם, כאשר הוא עצמו התברך באותן הברכות? מתאים יותר שיצחק יתן ליעקב את הברכות שהוא עצמו קבל¹⁴.

ב. „ברכת אברהם“ – לא ירושת הארץ

לגבי הסברו של רש"י, שהכוונה במילים „ברכת אברהם“ איננה לירשת הארץ, אמרים המפרשים¹⁵ שהסיבה לכך היא משום שירשת הארץ „מתנה היא ולא ברכה“.

[ויש להוסיף בכך¹⁶ – מדוע אין רש"י מסביר שהכוונה במילים „את ברכת אברהם“ היא לנאמר בהמשך הפסוק „לרשתך את ארץ מגורריך“ כי פסוק זה עצמו מסיים ואומר „אשר נתן אלקים לאברהם“. כלומר, הקדוש-ברוך הוא כבר נתנה לאברהם. ולכן אין לומר „ויתן לך את ברכת אברהם“, כאשר כבר היתה כאן נתינה בפועל – בעבר, כבר אצל אברהם, ולא ברכה על להבא].

אך דרוש הסבר: כשם שלגבי הבטחת ה' לאברהם „ואעשך לגוי גדול“ מסבירים שזו

היתה ברכת יצחק ליעקב, כשהמשמעות היא שהבטחה זו תתקיים אצל יעקב ובניו – כך אפשר להסביר גם לגבי ירושת הארץ: כיון שבפועל, לפי פשוטו של מקרא, עדיין לא ניתנה הארץ לאברהם, אלא ש„אמירתו של הקדוש-ברוך-הוא כאילו היא עשויה“¹⁷, הרי הברכה היא¹⁸, שהבטחת הקדוש-ברוך-הוא אודות נתינת ארץ ישראל לאברהם תתממש בפועל אצל יעקב ובניו, שהם יירשו את ארץ ישראל למעשה¹⁹.

[ואילו היה ההכרח לכך רק מהמשך הפסוק, לא היה רש"י מצטט רק את המילים „את ברכת אברהם“, אלא גם את המשך הפסוק¹⁹, או רומז לכך, לפחות, באמצעות התוספת „וגו“].

ג. לא כל הברכות

לכאורה, ניתן היה לומר, שבדברי רש"י „ואעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך“ אין הכוונה דוקא לשתי ברכות אלו, אלא הכוונה היא שמילים אלו כוללות את כל ברכות ה' לאברהם, הכתובות בין השתיים – הברכה „ואעשך לגוי גדול“ היא הראשונה מברכות ה' לאברהם, ואילו „והתברכו בזרעך“ היא הברכה האחרונה.

אך מובן, שהסבר זה דחוק הוא: (א) רש"י צריך היה לרמוז, לפחות, שכוונתו היא לכל הברכות שבין שתי ברכות אלו. ועוד ועיקר (ב) רש"י ממשיך ואומר, כדלהלן, „ממך יצא אותו הגוי ואתו הזרע המבורך“, ומכך מובן, שכוונתו היא דוקא לשתי ברכות אלו²⁰.

(17) פרש"י לך טו, יח. משא"כ בב"ר (פמ"ד, כב): מאמרו של הקב"ה מנשנה. וראה באורכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 218 ואילך, ושי"נ.

(18) ולהעיר מו"ח (מה, ג): ויברך אותי ומפרט הברכה בכתוב שלאח"ז „הנני מפרך גו' ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך גו'“.

(19) להעיר מרש"י ד"ה שוכב עלי' (ויצא כח, ג). * (19) עדי"ז קשה לפי ביאור הבאר יצחק שם, דהו"ל לרש"י להעתיק גם התיבות „ויתן לך“.

(20) אבל להעיר מהגירסא בכמה כת"י רש"י „יהיו כל הברכות האמורות לאברהם בשבילך“. ולהעיר גם מהגירסא בדפוס שני וכת"י רש"י הג"ל (הערה 7), שמשמע לכאורה,

הוספה

בשורת הגאולה

מ.ט.

הנקודה העיקרית שבחיי כאו"א מישראל וכללות ישראל במשך כל הדורות: „כל ימי חייו להביא לימות המשיח“, ובהדגשה יתירה בדורנו זה ובתקופתנו זו, כמדובר כמ"פ בתקופה האחרונה (שכבר נשלמו כל הענינים וצריכים רק לקבל פני משיח צדקנו בפועל ממש).

... „כל ימי חייו“ – פירושו ככל רגע ורגע שהאדם חי, הן ביום והן בלילה, הן ער והן יום, שגם אז הוא חי ע"י נשימת האויר („כל הנשמה תהלל י"ה“, „על כל נשימה ונשימה שאדם נושם כו"י“) שמוכרח להיות בכל רגע ורגע (משא"כ אכילה ושתי). „כל ימי חייו להביא לימות המשיח“ – פירושו שהחיות שלו (בכל רגע ורגע) הוא בהבאת ימות המשיח, כלומר, לא רק בשעה שחושב ומדבר ועושה פעולות להבאת המשיח, אלא עצם חיותו („חייו“) הוא להביא לימות המשיח.

... ובפרטיות יותר:

הענין ד„כל ימי חייו להביא לימות המשיח“ מתבטא בכך שתיכף כשניעור עצם הנשמה (שמתגלה עצם מציאותו ורק העצם) מרגיש בנשימת האויר ענינו של משיח – אויר של משיח, ובלשון חז"ל „רוחו של מלך המשיח“.

ויש לומר, ש„אויר (רוח) של משיח“ הוא למעלה גם מ„אורו של משיח“, כי אור של משיח מורה על ההתגלות דמשיח ע"י פעולותיו (כמו „ילחם מלחמות ה' עד ש„נצח“י, וכיו"ב), משא"כ

(1) ברכות יב, סע"ב – במשנה.

(2) תהלים כספו. ב"ר פי"ד, ט. דבר פ"ב, לו.

(3) ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.

(4) זח"ג לד, ב. נח' בלקוטי לר"צ לזח"ג ע' ריט ואילך.

(5) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

ד. „אותן ברכות... בשבילך“

בהמשך הדברים אומר רש"י: „היו אותן ברכות האמורות²¹ בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך“²².

וכלל אין מובן: מה מוסיף ניסוח ארוך זה? הרי מובן בפשוטו של מקרא שהברכות „ואעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך“ שרש"י מציין כ„ברכת אברהם“ נכללות ב„ויתן לך“ – ליעקב?

[בדוחק ניתן לומר שכוונת דברי רש"י „היו אותן ברכות האמורות בשבילך“, כהסבר המפרשים²³, היא, שהמשמעות של המילים „ויתן לך את ברכת אברהם“ היא שהוא נותן ברכות אלו ליעקב, ואין הכוונה שיעקב יתברך בברכות הדומות לברכת אברהם, כי אז יכולות ברכות אלו, ברכות אברהם, להנתן למישהו אחר.

אך המילים בסיום דבריו „ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך“ מהוות כפילות מיותרת, כי כבר מבינים זאת מן הנאמר „היו אותן ברכות האמורות בשבילך“.

וכן יש להבין: אם כוונת רש"י היא לפרש רק את המילים „ברכת אברהם“, מדוע הוא מצטט מן הפסוק גם את המילה „את“²⁴.

ה. מהו הטעם לברכה זו?

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

הקושי שאותו רוצה רש"י ליישב בפסוק זה הוא:

ש„ואעשך לגוי גדול“ הוא ציון לברכה הראשונה הנאמרת לאברהם, אבל הכוונה לכל הברכות כהמשך הלשון „אותן ברכות“.

(21) כ"ה בדפוסים שלפנינו. בדפוס ראשון „הברכות אמורות“. ולכאורה כצ"ל. ובכמה כת"י „הברכות האמורות“, וכ"ה ברא"ם. בדפוס שני וכמה כת"י „ברכות אמורות“.

(22) ראה לעיל הערה 6, 20 – שינוי גירסאות בלשון רש"י.

(23) נסמנו לעיל הערה 15.

(24) וליתא בדפוס שני וא' מכתי רש"י (שתח"י).

ברא"ם (ושפ"ח) מפרש דאל"כ ויתן לך ברכת אברהם מיבעיא ל' לא את ברכת אברהם, דמשמע שנטלה מה ונתנה לוה. ולפיכך הוכרח לפרש שיהיו אותן הברכות עצמן האמורות לאברהם בשבילך כו'. – ולכאורה אפשר לפרש כן גם אם ה' כתוב „ויתן לך ברכת אברהם“.

כאשר מסופר בתורה על ברכה שזכה בה משהו, כתובה בדרך כלל הסיבה לברכה זו, או שהיא מובנת מאליה. כפי שמוצאים בברכה הקודמת שברך יצחק, שהוא מפרט את הסיבה²⁵, „הנה נא זקנתי... עשה לי מטעמים... בעבור תברכך נפשי בטרם אמות“. וכך גם בברכות אשר ברך ה' את יצחק, באומרו²⁶, „גור בארץ הזאת“, שהטעם לברכה הוא ש„היה דעתו (של יצחק) לדרת למצרים...“²⁷. וכן בברכות שלאחר העקידה נאמר²⁸ שהן ניתנות „עקב אשר שמעת בקולי“, ובדומה לכך במקומות נוספים.

ואילו בעניננו אין הסיבה לברכת יצחק את יעקב מפורטת, וכן אין היא מובנת מעצמה²⁹.

לגבי הברכה „ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים“, ניתן להבין את הסיבה: כיון שיצחק שלח את יעקב לצורך מציאת שידוך, לפיכך הוא ברכו בברכה „ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך...“³⁰. אך כיצד קשור לכאן ההמשך „ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגורך?“ ואם הכוונה ב„ברכת אברהם“ היא לירושת הארץ, הרי שהדברים שייכים לברכה הקודמת

(25) פרשתנו כו, ב"ד.

(26) פרשתנו כו, ג ואילך.

(27) פרש"י שם, ב. וגם מסיים שם (פסוק ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי גו'. אשר בא בהמשך למ"ש (שם, ג) והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך.

(28) וירא כב, יח.

(29) ראה אלשיך כאן, שהקשה כן: איך נתייחס לו ברכות אלו פה. וגם בחוקוני נראה שבה לפרש מהו ענין הברכה כאן. ראה הערה הבאה.

(30) בחוקוני פסוק ג: אר"א אין קיום שטר אלא בחותמיו לפיכך ברכו אחר ברכת ויתן לך פעם אחרת מדעת היא ברכת וא"ל שדי יברך אותך כו'. ועד"ו הוא במדרש לקח טוב עה"פ. אבל מקור דרשת ר"א בב"ר (פס"ו, יב) הוא על הלשון „וירבך אותך“ שבפסוק א, ויקרא יצחק אל יעקב וירבך אותו, שרק אח"כ נאמר ויצונו [ועפ"י מתורצת קשיית המפרשים מהו ענין „וירבך אותו“ שם, והרי נאמר לאח"כ: וא"ל שדי יברך אותך (ראה יפ"ת שם). אבל ראה רד"ק שם: וירבך אותו והברכה היתה מה שאמר וא"ל שדי יברך אותך. ולכאורה כצ"ל בפשוטו של מקרא, שהרי רש"י לא פי' בזה כלום (ולמעשה מפרש"י בראשית ב, ח). ובפרט ע"פ פרש"י שבהערה הבאה.

ולכן הוסיף יצחק ואמר: „ויתן לך את ברכת אברהם“, הברכה „ואעשך לגוי גדול“ ניתנה לאברהם במיוחד משום „לך לך מארצך“, שזהו דבר הממעט פריה ורביה³⁵, כפי שרש"י מפרש שם.

ובדומה לכך גם הברכה „והתברכו בזרעך“, שה„דרך“ לא תגרום להמעטת שמם של בניו. ולעומת זאת, הברכות האמורות לגביו, לגבי יעקב עצמו, כולל הברכה ששמו שלו לא יתמעט³⁶, נכללות בברכה שנתן לו יצחק לפני כן³⁷.

ז. „ברכת אברהם“ תתקיים בפועל אצל יעקב

אך מתעוררת השאלה: מהי כוונת יצחק בברכו את יעקב בברכות המיוחדות האלו של „ברכת אברהם“, והרי ברכות אלו לא קויימו, לכאורה, אצל אברהם עצמו?

מובן, שכוונת הברכות היא גם לגבי העתיד והדורות הבאים, אך כיון שברכה זו ניתנה לאברהם משום שה„דרך“ שלו „ממעטת פריה ורביה“, קשורה הברכה לפריה ורביה של אברהם עצמו, ואת זאת אין רואים, לכאורה, שהרי לאברהם נולד בן אחד בלבד משרה – יצחק, אשר דוקא „ביצחק יקרא לך זרע“³⁸, ולא כן ישמעאל ובני קטורה³⁹. ואם כך, כיצד

של „ויתן לך האלקים... משמני הארץ...“³¹, שזו היתה ברכתו של יצחק ליעקב „בטרם אמות“³².

ו. „ברכת אברהם“ – הכנה ל„קום לך“

לכן מפרש רש"י שגם הכוונה ב„ברכת אברהם“ היא לברכה הקשורה לשידוך, כי הכוונה היא לברכה „ואעשך לגוי גדול והתברכו בזרעך“, שהן המשך ופירוט של הברכה הקודמת „ואיל שדי יברך אותך ויפרך וירבך...“, וכל זה הוא המשך של „וקח לך משם אשה“.

– שיהיו לו הרבה צאצאים – „ואעשך לגוי גדול“³³, ושיהיו כאלה אשר „והתברכו בזרעך“.

אך יצחק מדייק ומוסיף את המילים „את ברכת אברהם“, כי אין כאן צורך רק בברכה רגילה הקשורה לשידוך – „ויפרך וירבך“ – וכן אין צורך רק בברכה סתמית שנתנה לאברהם, אלא יש צורך דוקא בברכה המיוחדת שהיתה קשורה לאברהם במיוחד, ולכן מצטט רש"י גם את המילה „את“:

יעקב היה צריך לצאת לדרך – „קום לך פדנה ארם“ – וכבר ידוע לפני כן ש„דרך ממעטת פריה ורביה“¹, ממעטת את השם³⁴,

(31) ראה אברבנאל כאן קושיא הי"א. ובסוף הפרשה כתב: וחזר לקיים לו או באותה שעה הברכה אשר נתן לו באמרו ויתן לך את ברכת אברהם וגומר לרשתך את ארץ מגורך. אבל לפי פרש"י שם (כו, לג) כבר קיימו לפניו (וראה יפ"ת לבי"ר הג"ל).

(32) ברשב"ם (ועד"ו בחוקוני) עה"פ לרשתך את ארץ מגורך: מאחר שלא תקח אשה מבנות כנען שהם עבדים כמו שזוהו אברהם ליצחק. אבל בפשוטו של מקרא לא מצינו בהציווי דאברהם (בפ' חיי שרה) שזה הי' שייך לירשת הארץ.

(33) והרי זו ברכה נוספת על מש"א לפניו יפרך וירבך, דפי' דאחד מוליד לא רק אחד, כ"א מוליד הרבה (פרש"י בראשית א, כב). אבל אין מודגש בזה גוי גדול (ולהעיר שגם בישמעאל (לך י, כ) מוסיף „גוי גדול“ לאחר „הפרייתי אותו והרבייתי אותו במאד מאד“), ועד"ו אינו מודגש בהלשון „הייתי לקהל עמים“. וראה וישלח לה, יא וברש"י שם.

(34) פרש"י ר"פ לך (יב, ב).

(35) באלשיך מפרש דהג' דברים דהדרך ממעטת נשללו בהברכה דפסוק ג: יברך אותך בממון (ועד"ו הוא באברבנאל), יפרך וירבך – בנים, לקהל עמים – שם (ועד"ו הוא בספורנו עה"פ).

אבל בפשוטו של מקרא: (א) נוגע לא רק תוכן ברכות אלו כ"א שהם ברכת אברהם. כהמשך לשון רש"י (ולכן נוגע פסוק ד), וכדלקמן בפנים. (ב) ב' הענינים דממון ושם לעצמו אינם שייכים כאן, כדלקמן בפנים.

(36) ועד"ו בממון.

(37) כו, כט – יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים והו גביר לאחרך גו'. ואי"צ לאומרו עוה"פ לפני הליכתו בדרך, משא"כ באברהם שהיתה הברכה הראשונה.

(38) וירא כא, יב.

(39) ראה תיב"ע שם. רמב"ן ר"פ תולדות. טור הארוך ופענח רוא ח"ש כה, ה. ולהעיר מפירוש (המיוחס לרש"י דה"א בתחלתו.

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו

מלך המשיח

ויהי"ר שעי"י קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח

לעולם ועד

ייתכן לומר שבלידת בן אחד, יצחק, התבטאה הברכה של פריה ורביה שניתנה כדי למנוע את המיעוט של פריה ורביה עקב ההליכה בדרך?

וכן לגבי הברכה, "והתברכו בורעך" אין אנו רואים, לכאורה, שהיא קויימה אצל בני אברהם עצמו. ואדרבה, בנוסף לכך שדוקא ביצחק יקרא לך זרע, כדלעיל, הרי אף לפני שנולד יצחק נאמר על ישמעאל⁴⁰, "והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו" – "הכל שונאין אותו ומתגרין בו".

לפיכך ממשיך רש"י ואומר, "יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך": הברכות שנאמרו לאברהם, הן עצמן תתקיימנה בפועל דוקא אצל יעקב⁴¹. וכפי שאכן רואים, שליעקב נולדו שנים עשר השבטים⁴², שבכך כבר ניכרת התחלה של "גוי גדול" – כבר רואים את השפעת הברכה אשר מונעת מיעוט פריה ורביה עקב הדרך".

ח. שליחת יעקב בעצמו

ויש לומר עוד שבכך משיב רש"י לשאלה בפשוטו של מקרא: כיצד ייתכן שיצחק שלח את יעקב בעצמו, "פדנה ארם... וקח לך משם אשה", ולא נהג כאביו אברהם, אשר שלח שליח וציוה אותו⁴³, "ולקחת אשה לבני משם"⁴⁴?

שהרי יצחק שלח את יעקב רק למטרה מציאת השידוך, ולא כדי להמלט מעשו, שהרי לגבי מטרה זו לא גילתה רבקה ליצחק, בפשוטו של מקרא⁴⁵.

(40) לך טו, יב ובפרש"י.

(41) וראה גם פרש"י ויצא כה, טו: מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתי כו'. וראה לקמן בפנים סעיף ט.

(42) ורבותינו דרשו עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין תאומה יתירה (רש"י וישלח לה, יז. וראה רש"י וישב לו, לה).

(43) ח"ש כד, ז.

(44) ראה גם אלשיך כאן: "וש"ת כו' למה אגרע ממך כו' ואיתי תצוה ללכת לחו"ל כו'.

(45) וכ"כ בביאור מהר"א, חידושי ופ' מהר"ק. אה"ח עה"פ.

אין להבחין ולומר, שהשידוך של יצחק צריך היה להתבצע באמצעות שליח, כי יצחק היה עולה תמימה⁴⁶ לאחר העקידה ולא יכול היה לצאת מארץ ישראל, לעומת יעקב אשר היה יכול לצאת בעצמו – כי, בפשוטו של מקרא לא זו היתה הסיבה לכך שאברהם לא הרשה ליצחק ללכת בעצמו לארם נהרים⁴⁷. ורק מאוחר יותר נתגלה ליצחק שהוא "עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך"⁴⁸.

שאלה זו⁴⁹, מדוע בכל זאת שלח יצחק את יעקב, "פדנה ארם" מתורצת בכך שיצחק הוסיף ואמר, "ויתן לך את ברכת אברהם – ואעשך לגוי גדול והתברכו בורעך":

ברכת הקדוש-ברוך-הוא לאברהם, ואעשך לגוי גדול" היתה קשורה ל"לך לך"⁵⁰, עקב וכשכר על הליכה בדרך וכו'⁵¹. ולכן שלח יצחק את יעקב, "קום לך פדנה ארם ביתה בתואל... וקח לך משם אשה", בזכות ההליכה הוא יזכה בברכה, ואעשך לגוי גדול⁵² והתברכו בורעך".

(46) פרש"י פרשתנו כו, ב.

(47) בפ' ח"ש. שעפ"י מובנת האריכות בהכתוב ופרש"י שם (כד, ז) – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט' ע' 170. וראה שם ע' 215.

(48) ראה לקו"ש שם ע' 218 הערה 29, וש"נ.

(49) בפשוטו של מקרא מצינו שינוי בין השידוך ביצחק והשידוך ביעקב, דאצל יצחק אמר אברהם (שם כד, ד) כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך, משא"כ ביעקב שיצחק פירט, "ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך" (וראה רש"י ויצא כט, יז: שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה כו'). אבל לכאורה אין לתרץ עפ"י הטעם לשליחות יעקב, כי אדרבה, לפי זה דבורו העניין יותר קל יותר לסמוך על שליח להביא לא"י מבנות לבן.

(50) להעיר מהמ"ד (ר"ה טו, ב) אף שינוי מקום דכתיב ויאמר ה' אל אברהם לך מן מארצך והדר ואעשך לגוי גדול.

אבל ראה פרש"י לך טו, ג. וראה הערה הבאה.

(51) לכאורה מפשטות פרש"י בר"פ לך משמע שהברכה ואעשך לגוי גדול היא ע"י ביאתו לא"י, לא ע"י – לך לך, אבל א' רש"י לא מעתיק שם התיבות, "אל הארץ" (ב) מדייק "והט"ס בניגוד לו, וכאן (א) אתה וזכ"ה) – ההליכה מכאן ולא זכות, הארץ".

(52) ולהעיר מאמירת הקב"ה ליעקב כשירד למצרים (ויגש גו, ג) כי לגוי גדול אשימך שם.

ט. "אותו הגוי ואותו הזרע"

אך מתעוררת השאלה: אנו מוצאים שגם ישמעאל התברך מאת הקדוש-ברוך-הוא באותה ברכה⁵³: "ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו במאד מאד שנים עשר נשיאים יוליד ונתתיו לגוי גדול". ואם כך, מהו היתרון המיוחד בברכה ליעקב? יותר מכך קשה מדוע בנבואת ה' מושווה עשו כ"גוי" ליעקב – "שני גוים", "שני לאומים"⁵⁴?

לפיכך מוסיף רש"י ואומר, "ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך". לעומת⁵⁵ הברכה שנאמרה בקשר לישמעאל, וכן זו שנאמרה לגבי עשו, שהן אינן קשורות לברכה אשר ברך הקדוש-ברוך-הוא את אברהם.

י. "לרשתך" – דוקא ליעקב

לפי זה מובן המשך הפסוק וסיומו: כיון שיעקב יוצא מארץ ישראל ובונה את ביתו בחוץ לארץ, ואדרבה, אצלו קשורה הברכה של "גוי גדול" דוקא עם הליכתו בדרך, לחוץ לארץ, ולעומת זאת עשו נשאר בארץ ישראל, עלולים לחשוב שעשו נשאר כבעלים של ארץ ישראל⁵⁶ –

לכן מוסיף יצחק ואומר, "לרשתך את ארץ מגורייך אשר נתן אלקים לאברהם". ואדרבה, משום ש, אותן ברכות האמורות בשבילך ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך" מובן ופשוט שהארץ, "אשר נתן אלקים לאברהם"

(53) לך יז, כ. ושם טז, יז: "הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרוב. ובפ' וירא כא, יג: וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא. ושם, יח: לגוי גדול אשימנו.

(54) פרשתנו כה, כג. וראה פרש"י וישלח לו, ז.

(55) ראה גם אגרת בראשית פ"ב: כיון שעמד ישמעאל והוליד שנים עשר נשיאים כו' ה' אברהם סבור כו'. כיון שעמד יעקב כו' ויתן לך את ברכת אברהם ברכה שברך את אברהם כו' בן הוא מקיימה כו'. ע"ש.

(56) ראה גם אלשיך: עוד ה' אפשר (אלא שהוא מפרש שזו כללות המכוון בפסוק זה).

שייכת דוקא ליעקב ולזרעו אחריו⁵⁷.

משום היותם, "אותו הגוי ואותו הזרע" ניתנה הארץ להם בלבד.

יא. "ואעשך לגוי גדול" – עם ישראל

יש ענין נוסף בברכתו של יצחק, "יהיו אותן ברכות אמורות בשבילך ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך", הקשור במיוחד לברכה, "ואעשך לגוי גדול והתברכו בורעך":

לשון הברכה, "ושמתי את זרעך כעפר הארץ..." או, "ככוכבי השמים", וכחול אשר על שפת הים", וכן תחילת הברכה שאמר יצחק ליעקב כאן, "ויפרך וירבך" מבטאת את הכמות העצומה של הילדים אשר יצאו ממנו, אך אין ניכרים בברכה זו ההתייחסות והקשר דוקא אליו, שהם נקראים על שמו.

לעומת זאת הברכה, "ואעשך לגוי גדול" מדגישה שכל ילדיו ויוצאי חלציו יהיו שייכים אליו, שהוא, "גוי גדול"⁵⁸. וכן לגבי הברכה, "והתברכו בורעך כל גויי הארץ", שהיא תתבצע באופן שיתברכו בבניו כ"זרעך" – ילדיך שלך, ילדיו של אברהם.

וזו היתה ברכת יצחק, "ויתן לך את ברכת אברהם – ואעשך לגוי גדול והתברכו בורעך, יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך", שהענין של "ואעשך לגוי גדול" יתבטא דוקא אצל יעקב, וכפי שאנו רואים, שכל ישראל נקראים שבטי ישראל – בני ישראל – על שם יעקב. ובדומה לכך לגבי "והתברכו בורעך" – דוקא כבניו של יעקב.

(משיחת ש"פ תולדות תשל"א)

(57) ועפ"י מובן בפשטות מה שאמר, "אשר נתן אלקים לאברהם" – דלכאורה מיותר, כקושיית האלשיך שם.

(58) משא"כ בנוגע לישמעאל שנאמר (לך יז, כ) ותתתיו לגוי גדול (ולא – "ואעשה אותו"). אבל בירא כא, יז: לגוי גדול אשימנו. אבל בכ"א י"ז ברכת אברהם, כנ"ל בפנים.